

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Теодора Маринова Георгиева, Международно висше бизнес училище, професионално направление: 3.7. Администрация и управление (Стратегическо управление на науката, технологиите и иновациите)

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен “доктор” по професионално направление 3.8. Икономика, научна специалност „Световно стопанство и МИО (Международни финанси)” към УНСС.

Автор на дисертационния труд: Деан Валентинов Иванов

Тема на дисертационния труд: “Въздействия на европейските подходи за финансиране върху растежа и конкурентоспособността на МСП”.

Основание за представяне на рецензията: участие в състава на научно жури по защита на дисертационния труд, съгласно заповед № 96 от 21.01.2022 г. на Зам. ректора по научноизследователска дейност и международно сътрудничество на УНСС, и Решение на научното жури, взето на заседанието му на 01.03.2022 г.

1. Информация за дисертанта

Докторантът е представил за обсъждане дисертационния си труд в катедра „Международни икономически отношения и международен бизнес“ към факултет „Международна икономика и политика“ на УНСС съгласно чл.39 от ППЗРАСРБ. Разкриването на процедурата по защита на дисертационния труд е извършено на основание решения на КС с Протокол 389 от 16.12.2021 г. и на ФС с Протокол 4 от 17.01.2022 г.

Деан Иванов придобива ОКС „бакалавър“ по Икономика в УНСС в областта на финансите и счетоводството на английски език и ОКС „магистър“ по Икономика в УНСС в областта на финансовия контрол. От

2016 г. е докторант по Международни финанси в УНСС. Отчислен е с право на защита.

По време на обучението си Деан Иванов е стажант в Комисията за публичен надзор над регистрираните одитори. От 2018 г. е асистент в УНСС и от 2020 г. е член на Член на факултетната комисия за оценка и осигуряване на качеството. Наред с това работи в подкрепа на развитието и просперитета на производители, преработватели и търговци на биологични продукти в качеството си на основател и директор на Агротрейд, Велико Търново от 2013 г. и Председател на Управителния съвет на Асоциацията на българските производители на биологични продукти във Велико Търново от 2020 г.

Научните интереси и изследователската работа на Деан Иванов са в областта на финансовите пазари, финансовите инструменти и подходите за финансиране на бизнеса.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Представеният за рецензиране дисертационен труд е разработен в обем от 207 страници и е структуриран в увод, три глави, заключение, използвана литература, списък на графичните изображения, използвани съкращения и едно приложение. Съдържанието на дисертационния труд е илюстрирано посредством 39 таблици и 35 фигури. В структурно отношение дисертационният труд е логически издържан като е постигната добра балансираност между отделните части. Библиографската справка съдържа 211 източника, от които 163 заглавия на латиница, 11 на кирилица и 37 Интернет страници.

Дисертационният труд, заедно с автореферата и представените научни публикации по темата на същия (общо пет на брой), **представяват завършен продукт на самостоятелно научно изследване.**

Дисертационният труд е посветена на актуален и важен икономически и управленски въпрос. **Актуалността на темата** на дисертационния труд произтича от следното:

- Конкурентоспособността на сектора на МСП е ключов фактор за развитието на националните икономики. МСП се отличават със специфични особености и потребности по отношение на националните и регионалните политики и механизми за подкрепа, които трябва да се вземат пред вид и при прилагането на цялостното

портфолио от финансови инструменти за насърчаване на техния иновативен капацитет и устойчивост.

- В началото на третия си програмен период като пълноправен член на Европейския съюз и в контекста на изключително неустойчивата и динамична бизнес среда, България прилага комбинация от финансови и нефинансови стимули спрямо малките и средни предприятия, които все още се нуждаят от по-голяма системност, съгласуваност и обосновааност. На този фон, предложените в дисертационния труд заключения и препоръки, както и постигнатите резултати от задълбоченото изследване имат изключително значение и могат да подкрепят дейността на релевантните институции на национално и местно ниво.

В процеса на изясняване на използваната терминология, систематизирането на основните постановки и виждания за същността и ролята на различните подходи и инструменти за финансова подкрепа на МСП, както и апробирането на постигнатите резултати от дисертационното изследване, докторантът е използвала широк набор от информационни източници. На тази основа обектът на изследване е анализиран изчерпателно и от различни гледни точки. Налице е задълбочено познаване на приложимата нормативна рамка.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

Първа глава на дисертационния труд представя в обобщен и синтезиран вид основни теоретични концепции за финансирането на предприятията на базата на проведено проучване на литературните източници по темата. Очертани са теоретико-методологичните основи на изследването по отношение на капиталовата структура, конкурентоспособността и растежа на предприятията, видовете алтернативни и традиционни подходи на финансиране. Открити са и ефектите на моделите на финансиране за разрастване на дейността на МСП, и за улесняване на достъпа им до финансови ресурси. Изведени са основните теоретични аспекти по отношение на структуриране, подходи за финансиране на МСП и финансови инструменти. Открито е връзката между финансирането и конкурентоспособността на МСП.

Втора глава е посветена на основните характеристики на предприятията в ЕС, на финансирането посредством дялови и дългови инструменти. Представена е ролята на финансовите инструменти, предоставяни от ЕС, за преодоляване на проблемите с недофинансирането на МСП.

Основен фокус на изследването в **трета глава** са основните тенденции на финансирането на МСП в България, ефектите от прилаганите финансови инструменти върху инвестициите, износа и растежа на предприятията посредством регресионен анализ. Разработен е модел от регресионни уравнения, които показват зависимостта между инвестициите в МСП, от една страна, и растежа на БВП, на износа и инвестициите от страна на предприятията, от друга страна.

Използваната система от научни методи и подходи позволява да се проведе задълбочено изследване по темата и да се аргументира основната теза на дисертационния труд.

В дисертационния труд сполучливо е разграничен предметът от обекта на изследването. Като **обект** на изследването са определени „съвременните подходи на финансиране на МСП“, а като **предмет** – „въздействието на финансирането върху конкурентоспособността и растежа на МСП в ЕС и България“.

Дефинираната **цел** на дисертацията е „въз основа на теоретико-емпиричен анализ да се изследват ефектите на различните модели на финансиране върху растежа и конкурентоспособността на МСП и да се разкрие дисбалансът между търсене и предлагане на финансови продукти за МСП, както и да се отговори на въпроса доколко новите подходи за финансиране са алтернатива за улесняване на достъпа до финансови ресурси от банковия сектор и капиталовия пазар.“ За етапното изпълнение на тази цел са дефинирани три изследователски задачи.

Основната теза в дисертационния труд е, че „финансирането на МСП е определящ фактор за растежа, конкурентоспособността и интернационализацията на предприятията. Използването на финансови инструменти в рамките на политиката на ЕС стимулира растежа и технологичната трансформация на МСП, и улесняват достъпа до финансиране за МСП.“

В хода на изследването и на основата на избрания методологически апарат докторантът успява да валидира изследователската хипотеза и да постигне задачите и целта на дисертацията.

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси

Дисертационното изследване притежава убедителни доказателства за научно-приложни резултати, представени като решения по изследваните проблеми. Налице са научни приноси с теоретико-методологически и

практико-приложен характер. Докторантът е идентифицирал четири приноса. Броят и съдържанието на посочените в дисертационния труд приноси съответства на процедурата по защита на ОНС „доктор“. Приемам посочените приноси с някои предложения за промяна:

Първо, Извеждане на ролята на европейското структурно финансиране като фактор за повишаване на конкурентоспособността на МСП и тяхното устойчиво поведение в условията на криза.

Второ, Систематизиране на подходите за алтернативно финансиране и анализ на особеностите на финансирането с дългови и дялови финансови инструменти, както и ефектите от тяхното комбинирано приложение.

Трето, Разработване на регресионен модел за разкриване на взаимовръзките между финансирането, конкурентоспособността, интернационализацията и растежа на предприятията.

Четвърто, Обогаляване на икономическата литература с комплексен теоретико-практичен анализ на структурата на съвременните подходи за финансиране на МСП в България и ЕС на основата на интердисциплинарен подход.

5. Оценка на публикациите по дисертацията

Докторантът Деан Иванов е представил пет научни публикации, пряко свързани с темата и съдържанието на дисертационния труд. Четири от тях представляват доклади, представени на български език в рамките на международни научни конференции, проведени в България. Петата публикация е колективна монография, като участието на докторанта е в обем от 33 страници. Представен е разделителен протокол, който удостоверява приноса на всеки от авторите на монографията.

Представените от докторанта научни публикации отговарят на необходимия брой публикации, те са достатъчни по обем и същевременно с това са представителни, самостоятелни, имат научна редакция и са в пряка връзка с темата на дисертационния труд, като отразяват основни моменти от него. Научните публикации отговарят на количествените и качествените изисквания за публикации при защита на дисертационен труд за придобиване на образователната и научна степен „доктор“.

6. Оценка на автореферата

Авторефератът е в обем от 42 страници. Той кореспондира с дисертационния труд и достоверно представя в синтезиран вид обхвата, съдържанието и резултатите от научното изследване.

7. Критични бележки, препоръки и въпроси

Могат да бъдат направени някои бележки и поставени въпроси, които биха повишили качеството на дисертационния труд и могат да предложат допълнителни насоки за изследване в бъдещата дейност на докторанта:

- 1) В дисертационното изследване са обхванати голям брой алтернативни източници на външен финансов ресурс, които са подложени на задълбочен анализ. Насоките за анализ и получените резултати обаче не вземат под внимание предназначението на използваното външно финансиране. Това е критичен фактор при избора на външен финансов ресурс, тъй като предназначението на необходимото финансиране – инвестиция в оборудване, разширяване на пазарите, иновационна дейност или друго, до голяма степен предопределя избора на алтернативен вариант или комбинацията от такива. Наред с това, изведени са предимства и недостатъци на категориите финансиране, без обаче този сравнителен анализ да е подчинен на определени цели.
- 2) Проведеният анализ на алтернативните източници на финансиране не се основава на система от критерии и показатели за оценка както на тяхното прозрачно, обосновано и ефективно разпределение, така и от гледна точка на резултатите, постигнати в процеса на използване. Разработването на подобна система от критерии и показатели за целите на дисертационната разработка би допринесло за по-голяма пълнота и систематизация на работата и за последващо приложение на постигнатите от автора резултати.
- 3) Дисертационното изследване би спечелило, ако предложената методика на анализ и моделът на взаимодействие между използваните външни източници на финансиране бяха апробирани по отношение на дейността на конкретно предприятие. През последните около 15 години в България е натрупан значителен опит на външно финансово подпомагане на МСП. Налице са голям брой добри практики по отношение на ефективното използване на външно

финансиране и на постигнати резултати, които биха били подходящи като основа за апробиране на авторовата теза.

Посочените бележки и препоръки не намаляват научната стойност на дисертационния труд и не оказват влияние върху общата положителна оценка на разработката като самостоятелно изследване с доказани научни и практико-приложни приноси.

8. Заключение

Дисертационният труд на Деан Валентинов Иванов отговаря на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Р България и на Правилника за неговото приложение. Дисертационният труд представлява комплексно, задълбочено и добросъвестно научно изследване на важен и сложен теоретичен и практико-приложен проблем.

Темата на дисертационния труд е актуална, значима и дисертабилна. В хода на изследването са изпълнени поставените цели и задачи. Авторът допринася за развитието на методиките за оценка и моделите за изследване на финансовите инструменти за подкрепа на МСП чрез систематизиране, анализиране, доразвиване и надграждане на съществуващите знания в областта.

С пълна убеденост давам **положителна оценка** на рецензирания дисертационен труд. Посоченото в рецензията ми дава основание **да предложи на членовете на уважаемото научно жури да присъдят на Деан Валентинов Иванов образователната и научна степен „доктор” в професионално направление 3.8. Икономика, научна специалност „Световно стопанство и МИО (Международни финанси)” към УНСС.**

28 март 2022 г.

София

Рецензент: .....

(проф. д-р Теодора Георгиева)